

Τὸ νὰ ἀρνῆσαι ὁποιαδήποτε πολιτικὴν ὑπόστασιν σὲ μιὰν ὁλόκληρη κοινωνικὴ τάξιν, αὐτὸ ἀντιβαίνει ἀκόμη καὶ στὴν παιδαγωγικὴν ἀποστολὴν τῆς πολιτείας. Ἀνυψώνοντας τὸν ἄνθρωπον μὲ τὴν παιδείαν, προϋποθέτομε πῶς μὲ αὐτὴν θὰ ἀναπτυχθῆ ἡ ἠθικὴ τοῦ αὐτονομία καὶ ἡ συνείδησις τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀξιοπρέπειας. Στερώντας μιὰν ὁλόκληρη τάξιν ἀπὸ τὴν δυνατότητα ὑπεύθυνα νὰ συμβάλῃ στὴ ρύθμισιν τῆς πολιτικῆς ζωῆς, κτυπᾶμε τὴν ἀνθρώπινην αὐτὴν ἀξιοπρέπεια, πού μὲ τὴν παιδείαν ἐπιδιώξαμε καὶ ἔτσι καὶ τὴν ἠθικὴ ἐλευθερίαν καὶ τὴν πνευματικὴν δημιουργικότητα, ἀγαθὰ μόνιμα, πού ἡ ἀνθρωπότητα, σὲ ὅλα τὰ στάδια τῆς ἱστορίας της, κατὰ μύριους τρόπους ἀγωνίζεται νὰ στηρίξῃ καὶ νὰ σώζῃ. Καὶ τέλος, ἡ ἀπαγόρευσις ὑπεύθυνης καὶ ἔμπρακτης συμμετοχῆς στὴ ζωὴ τῆς πολιτείας καταργεῖ τὴ μόνον πραγματικὴν προϋπόθεσιν γιὰ τὴ δημιουργίαν μιᾶς ἐνιαίας ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς συνείδησις, στέρεα θεμελιωμένης.

Ὁ ἔκτοπισμὸς αὐτός, ἂν δὲν δικαιολογῆται, ἐξηγεῖται ὅμως τουλάχιστον ἱστορικὰ στὴν προχριστιανικὴν ἐποχὴ. Ἡ ἀπόλυτη ἀξία τῆς ἀτομικότητος δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐξαρθῆ καὶ ἀκλόνητα στηριχθῆ. Αὐτὴ τὴν ἀξίαν τὴν ἔφερε στὸν κόσμον καὶ τὴν ἐκύρωσε μὲ τὴν ὑπερβατικὴν τῆς δύναμιν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, δίνοντας ἀπόλυτην ἀξίαν στὴν ἀνθρώπινην ὑπαρξίν καὶ στὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Σὰν πλάσμα τοῦ θεοῦ, κάθε ἄνθρωπος, ἔχει μιὰν ὀρισμένην ἀποστολὴν νὰ ἐκπληρώσῃ στὴν ἐπίγειαν ζωὴν του, καὶ καθὼς εἶναι ἀπόλυτα ἀξία ἡ ἀποστολὴ αὐτή, ἀποκτᾶ καὶ κάθε ἄνθρωπος ἀξίαν ἀπόλυτην. Μιὰ τέτοια ἀρχή, πού ἡ θέσις της ἔχει κοσμοϊστορικὴ σημασίαν, δὲν μπορεῖ ἀπὸ τὸν χριστιανισμόν καὶ ὕστερα νὰ παραγνωρισθῆ καὶ νὰ παραμερισθῆ. Σὰν ἀρχή, πού ἀπλώνεται σὲ ὁλόκληρη τὴν ζωὴν, ἐπιβάλλεται καὶ στὴ σφαιρὰ τῆς πολιτείας. Ἡ χριστιανικὴ αὐτὴ ἀρχὴ ἦλθε στὸν κόσμον νὰ συμπληρώσῃ καὶ νὰ ἀρτιώσῃ τὴν ἐλληνικὴν ἀντίληψιν τῆς πολιτείας. Στὴ σύνθεσιν τὴν ἀπαυστη τῶν δυὸ τούτων ἀρχῶν εἶναι ταγμένος νὰ ἐργασθῆ ὁ πολιτισμὸς μας. Ὁ ἐλληνικὸς κόσμος καὶ ὁ χριστιανικὸς κόσμος εἶναι οἱ πηγές τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἡ παραβίασις εἴτε τῆς ἀρχῆς τῆς ἀντικειμενικότητος, ὅπως μᾶς τὴν ἐκληροδότησε ὁ ἀρχαῖος κόσμος, πρὸ πάντων στὸ ἀριστοῦργημα τῆς πλατωνικῆς πολιτείας, εἴτε τῆς ἀρχῆς τῆς ὑποκειμενικότητος, ὅπως τὴν θεμέλιωσεν ὁ χριστιανισμὸς, θὰ ἦταν παραβίασις τοῦ πνεύματος τῆς ἱστορίας καὶ παρεκτροπὴ ἀπὸ τὸν δρόμον τοῦ πολιτισμοῦ.

IV

Διαβίωσις τῆς τρίτης τάξεως.— Ὁ Πλάτων δὲν μποροῦσε νὰ

περιορισθῆ στο να διαγράψη μόνον γενικὰ τὴ λειτουργία κάθε τάξης τῆς πολιτείας· ἔπρεπε νὰ προχωρήσῃ καθορίζοντας καὶ εἰδικώτερα τὸν τρόπο τῆς διαβίωσης καὶ τῆς παιδείας τῶν προσώπων, ποὺ ἀνήκουν στὴν κάθε τάξη.

Γιὰ τὴν τρίτη τάξη τῶν γεωργῶν καὶ τῶν δημιουργῶν ἡ φροντίδα του εἶναι μικρή. Οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ δημιουργοὶ τῆς πλατωνικῆς πολιτείας ζοῦν τὴν ἀπλὴ καὶ συνηθισμένη ζωὴ, ποὺ ζοῦσαν οἱ μικροαστοὶ τῆς ἐποχῆς του. Καὶ οἰκογένεια ἔχουν καὶ χωριστὴ περιουσία καὶ συναλλάσσονται μεταξύ τους. Ἡ παιδεία τους εἶναι ἡ συνηθισμένη παιδεία στὴν ἀρχαία πόλη. Εἶναι ἔτσι, ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀποψη, συνακόλουθο νὰ ἔχουν ἀπέναντι στὴν πολιτεία τὰ λιγώτερα δικαιώματα καὶ τὶς λιγώτερες ὑποχρεώσεις. Αὐτὸ τὸ ἀρνητικὸ γεγονὸς εἶναι τὸ ἰδιαίτερο γνώρισμα τῆς τρίτης τάξης· ἡ ἀποξένωσή της ἀπὸ κάθε πολιτικὴν ἀσχολία. Ἐργάζεται ἡ τάξη αὐτὴ σὲ ὅλες τὶς ἐργασίες, τὶς ἀναγκαῖες γιὰ τὴν ὑλικὴ συντήρηση τῆς πολιτείας, γιὰ νὰ μποροῦν οἱ ἀξιώτεροι νὰ ἀσχολοῦνται ἀπερίσπαστοι μὲ τὰ ὑψηλότερα ἔργα τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας. Ὅταν τέτοια εἶναι ἡ τοποθέτηση τῶν γεωργῶν καὶ δημιουργῶν, εἶναι φυσικὸ νὰ μὴ φροντίζῃ ὁ Πλάτων ξεχωριστὰ γιὰ τὴν παιδεία τους.

Ἡ παιδεία τῶν φυλάκων.— Τὸ πρόβλημα τῆς παιδείας ἐμφανίζεται γιὰ τὸν Πλάτωνα στὴν τάξη τῶν φυλάκων. Ὅπως ὅλη ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα, ἔτσι καὶ ὁ Πλάτων θεωρεῖ πὼς δύο εἶναι τὰ μέσα τῆς παιδείας, ἡ γυμναστικὴ καὶ ἡ μουσικὴ· ἡ δεύτερη σημαίνει ἐδῶ τὰ στοιχεῖα τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν ποὺ συμβόλιζε ἡ Μοῦσα, τὶς βάσεις τῆς πνευματικῆς ἀγωγῆς. Ἡ διάκριση τῶν δύο αὐτῶν κλάδων τῆς παιδείας, ἡ κοινὴ στὴν ἀρχαιότητα, στὸν Πλάτωνα παίρνει ἓνα νέο περιεχόμενο.

Συχνὰ λεγόταν καὶ λέγεται καὶ σήμερα, πὼς ἡ γυμναστικὴ ἀποβλέπει στὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν καλλιέργεια τοῦ σώματος, ἡ μουσικὴ στὴν καλλιέργεια τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος. Ὁ Πλάτων ἀποδοκιμάζει μιὰ τέτοια ἀντίληψη, γιὰτὶ διασπᾶ τὴν ἐνότητα τοῦ σκοποῦ τῆς παιδείας, ποὺ εἶναι ἀρρηκτὰ συνυφασμένη μὲ τὴν ἐνότητα τοῦ σκοποῦ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ζωῆς. Ἄν ἦταν χωριστὲς ἀληθινὰ οἱ δύο αὐτὲς ἐπιδιώξεις τῆς παιδείας, τότε, ἄλλοτε πρὸς τὸ σῶμα καὶ ἄλλοτε πρὸς τὴν ψυχὴ θὰ ριχνόταν ὄλο τὸ βάρος. Ἄλλοτε θὰ φθάναμε στὴ σπαρτιατικὴν ὠμότητα καὶ ἀγριότητα, ἄλλοτε στὴ συβαριτικὴν ὑπερευαισθησία καὶ μαλθακότητα. Γιὰ νὰ μὴ διασπᾶται ἡ λειτουργία τῆς παιδείας, πρέπει καὶ ἡ γυμναστικὴ καὶ ἡ μουσικὴ νὰ στραφοῦν καὶ οἱ δύο σὲ ἓνα κοινὸ σκοπὸ καλλιέργειας. Καὶ τέτοιος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ τὸ πνεῦμα. Καὶ ἡ γυμναστικὴ

πρέπει τελικά στο πνεῦμα νὰ ἀποβλέπη καὶ ὄχι στὸ σῶμα. Τὸ σῶμα πρέπει νὰ καλλιεργῆται ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ ὑπηρετῇ τὸ πνεῦμα. Ἡ γυμναστική χρειάζεται, γιὰ νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἀπλότητα στὴ ζωὴ καὶ τὴ σκληραγωγία, ποὺ θὰ κάνῃ τὸ σῶμα ἄξιο βάθρο τοῦ πνεύματος. Ἡ γυμναστική εἶναι ἡ πρώτη πηγὴ ἀνδρείας, ἡ πρώτη πηγὴ ἠθικῆς παιδείας.

Ἀλλὰ καὶ ἡ μουσικὴ παίρνει κάποιο ἰδιαίτερο περιεχόμενο στὴν πλατωνικὴ πολιτεία. Ἐξαιρετικὴ προσοχὴ δίνει ὁ Πλάτων στὸ μυθικὸ περιεχόμενο τῆς μουσικῆς, πρὸ πάντων τῆς ποίησης. Τὰ παιδιά μαθαίνουν μὲ τὴν ποίηση τυχαίους μύθους. Σὲ μιὰν ἀληθινὴ πολιτεία χρειάζεται ὅμως μιὰ αὐστηρὴ τους ἐπιλογή. Πρέπει νὰ διαλεχθοῦν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν παράδοση, ὅσοι εἶναι ἄξιοι γιὰ νὰ διδάσκωνται. Ἡ ἐπιλογή αὐτὴ εἶναι ἓνα ὑψιστὸ καθῆκον τῆς πολιτείας. Ὅταν ὀρθὰ συντελεσθῇ, δὲν θὰ συμβαίῃ αὐτὸ ποὺ γίνεται συχνά, νὰ διδάσκωνται στὰ παιδιά μῦθοι, σὰν κι' αὐτοὺς ποὺ περιέχουν ἀκόμη καὶ τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Ἡσιόδου καὶ ποὺ ἐμφανίζουν κακίες καὶ ἐχθρότητες καὶ ἀνηθικότητες ἡρώων καὶ θεῶν. Δὲν πρέπει νὰ μαθαίνουν, πρὶν ὠριμάσουν, πῶς στὴ ζωὴ συχνὰ εὐδοκιμεῖ τὸ κακὸ καὶ ἐπικρατεῖ ἡ ἀδικία. Οἱ μῦθοι ἐνδιαφέρουν ἀπὸ τὴν ἠθικὴ τους ἀποψη. Εἶναι τὰ παραδείγματα, ποὺ τὴν ἀπλαστη ψυχὴ ἀποφασιστικὰ θὰ τὴν ἐπηρεάσουν· καὶ πρέπει νὰ εἶναι τέτοιοι, ποὺ νὰ τὴν σπρώχνουν πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ τὸ ἀγαθό. Στὶς συνειδήσεις ποὺ διαπλάσσονται ὁ θεὸς πρέπει πάντα νὰ παρουσιάζεται σὰν τὸ κορύφωμα τῆς ἀρετῆς, σὰν τὸ ἴδιο τὸ ἀγαθό, γιὰτὶ τέτοιος εἶναι καὶ στὴν οὐσία του.

Παράλληλα ὅμως μὲ τὸ μυθικὸ περιεχόμενο, στὴν πλατωνικὴ πολιτεία ρυθμίζεται καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ ἔκφραση. Ἐπιτρέπεται μόνον ἐκεῖνη ποὺ δὲν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ βλάβῃ καὶ μπορεῖ, ἀντίθετα, θετικὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀνάπτυξη τῆς λογικότητας, τῆς ἀπλότητας, τῆς ἀνδρείας τῶν φυλάκων, τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς μετριότητας καθὼς καὶ κάθε πολίτη. Οἱ δεξιότητες, ποὺ χρησιμοποιοῦν ποικίλες εὐχάριστες μορφές, ἀλλὰ ὄχι καὶ σύμφωνες πάντα μὲ τὸ παιδαγωγικὸ αὐτὸ πνεῦμα, δὲν ἔχουν καμμιά θέση στὴν πολιτεία. Τέτοιοι εἶναι γιὰ τὸν Πλάτωνα, οἱ ἐργάτες κάθε μιμητικῆς τέχνης. Ἔτσι μᾶς λέει: «Ἄν ἓνας ἄνθρωπος ποὺ μὲ τὴ δεξιότητά του μπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ νὰ μιμηθῇ τὸ κάθε τι, ἐρχόταν στὴν πόλιν μας μὲ τὴν πρόθεση νὰ μᾶς ἐπιδείξῃ τὴν τέχνη του, θὰ τὸν προσκυνούσαμε σὰν ἱερὸ καὶ ἀξιοθαύμαστο καὶ εὐχάριστο πνεῦμα, θὰ τοῦ λέγαμε ὅμως, ὅτι δὲν εἶναι θεμιτὸ ἓνας τέτοιος ἄνδρας νὰ ὑπάρχῃ καὶ νὰ μένῃ στὴν πόλιν μας καὶ θὰ τὸν στέλναμε σὲ ἄλλη πόλιν, ραίνοντας τὸ

κεφάλι του με μύρα και στεφανώνοντάς τον με μάλλινα ύφάδια») (Πολ. 398a). Στο σημείο τουτο ὁ Πλάτων εἶναι φανερό πῶς δὲν σκέπτεται καθ' ἑαυτὴν τὴν τέχνη. Τὴ σκέπτεται μόνον ὡς μέσον πρὸς σκοπόν. Ὁ σκοπὸς του εἶναι ἡ παιδεία τῶν φυλάκων καὶ κατὰ τὴν εἰδικὴν αὐτὴν παιδαγωγικὴ τῆς ὄψῃ μελετᾶει τῶρα τὴν ποίησιν, τὸ ἴδιο ὅπως καὶ τὴν γυμναστική, πού τὴν μελετᾶει μόνον ὡς μέσον γιὰ τὴν ἄρτια προπαρασκευὴ τῶν φυλάκων. Μὲ τὴ στροφὴν αὐτὴν ὅλων τῶν τρόπων τῆς παιδείας πρὸς ἓνα κεντρικὸ σκοπὸ, παραγνωρίζονται βέβαια ἄλλες ἀπόψεις, κατορθώνεται ὅμως ἡ συνένωσις τῆς συνείδησις καὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἐσωτερικὴ ἑναρμόνισις μὲ τὸν ἑαυτὸν του, ἡ ἰσορροπία ὕλης καὶ πνεύματος, σώματος καὶ ψυχῆς. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ κεντρικὴ σκέψις πού διέπει τὴν παιδεία τῆς πλατωνικῆς πολιτείας καὶ πού ἐδῶ ἀποκλειστικὰ ἀπασχολεῖ τὸν Πλάτωνα.

Ἡ γενετικὴ τοῦ Πλάτωνος. — Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνθρώπινο ὕλικό, πού ἔτσι αὐστηρὰ καὶ πειθαρχημένα θὰ παιδεύεται, εἶναι ἔτοιμο, κιόλας, γόνιμα νὰ δεχθῆ μιὰ τέτοια παιδεία. Ὁση φροντίδα καταβάλλεται γιὰ τὴν παιδεία στὴν πλατωνικὴ πολιτεία, ἄλλη τόση καταβάλλεται καὶ γιὰ τὴν εὐγονία.

Ἡ παιδοποιία εἶναι ὑποταγμένη στὴν ἐξουσία τῶν ἀρχόντων. Αὐτοὶ κανονίζουν τὰ ζευγάρια, πού σὲ ὠρισμένες ἀπὸ τὴν πολιτεία ἐπίσημες θρησκευτικὲς τελετὲς θὰ σμίξουν γιὰ νὰ γεννήσουν τοὺς καλύτερους δυνατοὺς φύλακες. Καὶ ἡ ἡλικία ἀκόμη τῆς παιδοποιίας εἶναι ὠρισμένη· ἀπὸ τὰ τριάντα ἕως τὰ πενήντα πέντε γιὰ τοὺς ἄνδρες, ἀπὸ τὰ εἴκοσι ἕως τὰ σαράντα γιὰ τίς γυναῖκες. Παιδιά πού θὰ γεννιῶνταν ἔξω ἀπὸ τὰ αὐστηρὰ αὐτὰ πλαίσια θεωροῦνται νόθα καὶ ἀνίερα.

Ὁ πλησιασμὸς τῶν φύλων μένει ἔτσι παροδικός. Κανένας σύνδεσμος οὔτε ἐπιτρέπεται ἀλλὰ οὔτε καὶ μπορεῖ νὰ προκύψῃ ἀπὸ αὐτὴ τὴν παροδικὴν ἐπαφή. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ποῦμε, πῶς στὴν πλατωνικὴ πολιτεία ὑπάρχει κοινογαμία. Μὰ ἡ κοινογαμία αὕτη δὲν εἶναι ἀρρυθμιστὴ καὶ τυχαία, ὅπως συνήθως ἐννοοῦμε τὴν κοινογαμία· ὑπάγεται σὲ μιὰ σιδερένια πολιτειακὴ πειθαρχία. Κάθε γυναῖκα κατ' ἀρχὴν μπορεῖ βέβαια νὰ ἔλθῃ σὲ ἐπιμιξία μὲ κάθε ἄνδρα, μόνον ὅμως ἅμα διαταχθῆ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες.

Κοινὴ παιδεία φυλάκων. — Τὰ παιδιά, μόλις γεννηθοῦν, παραδίνονται σὲ ἓνα κοινὸ βρεφοκομεῖο, ὅπου ὅλες οἱ μητέρες θηλάζουν ἀδιάκριτα ὅλα τὰ νεογνά. Καί, καθὼς εἶναι ὠρισμένες οἱ μέρες τῆς ἐπιμιξίας, ἡ κατάστασις τῆς μητρότητος εἶναι σύγχρονη σὲ ὅλη κληρὴν ὁμάδα γυναικῶν. Ἐτσι, μετὰ τὸν τοκετό, διακόπτεται κάθε

προσωπική σχέση μητέρας και παιδιοῦ. Φροντίζουν μάλιστα οἱ ἄρχοντες, ὥστε καὶ ἔπειτα, ὅταν ὅλες μαζί οἱ σύγχρονες αὐτὲς μητέρες πηγαίνουν καὶ θηλάζουν τὰ νεογνά, καμμιὰ νὰ μὴν μπορῆ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ δικό της. Πρέπει ὅλα τὰ παιδιά, πού ἔχουν συλληφθῆ τὴν ἴδια ἐπίσημη μέρα, ὅλες τὶς γυναῖκες καὶ ὅλους τοὺς ἄνδρες, πού ἦρθαν σὲ ἐπιμιξία σὲ αὐτῆς τῆς ἡμέρας τὴν τελετή, νὰ τοὺς θεωροῦν ἀδιάκριτα μητέρες καὶ πατέρες, καὶ ἀντίστροφα καὶ οἱ γυναῖκες αὐτὲς καὶ οἱ ἄντρες, ὅλα τὰ παιδιά, πού ἐκείνη τῆ ἡμέρα συλληφθήκανε, πρέπει ἀδιάκριτα νὰ τὰ θεωροῦν παιδιά τους.

Εἶναι πῶς εὐκόλο παιδιά, πού δὲν ἔχουν κανέναν προσωπικό δεσμό, νὰ ὑποβληθοῦν στὴν πειθαρχημένη ζωὴ μιᾶς κοινῆς παιδείας. Μεγαλώνουν φροντισμένα μόνον ἀπὸ τὴν πολιτεία, μὲ τὶς γυμναστικές καὶ μουσικὲς τῶν ἀσχολίες. Καὶ δὲν ξέρουν ἄλλην οἰκογένεια καὶ ἄλλους γονεῖς παρὰ τὴν πολιτεία. Στὴν ἔλλειψη αὐτῆ κάθε προσωπικοῦ δεσμοῦ δίνει ὁ Πλάτων ἐξαιρετικὴ σημασία. Κάθε τέτοιος δεσμός δημιουργεῖ ἀτομικὰ συμφέροντα καὶ ἐνδιαφέροντα, πού πάντα ἀποσποῦν τὸ ἄτομο ἀπὸ τὴν ὁλότητα, ὅπου πρέπει νὰ εἶναι ὁλόψυχα ἀφοσιωμένο. Ἔτσι, πρῶτα πρῶτα ἡ οἰκογένεια πρέπει νὰ λείψῃ. Κάθε προσωπικὴ συγκίνηση, κάθε ἀνθρώπινο στοιχεῖο, κάθε βαθύτερο δεσμό καὶ στὴ σχέση τῶν φύλων, καθὼς καὶ στὴ σχέση τοῦ γονιοῦ καὶ τῶν παιδιῶν, ὅλα αὐτά, τὰ ἐξαφανίζει ἐντελῶς ὁ Πλάτων, ἀντικαθιστώντας τα μὲ τὸν ἀντικειμενικὸ λόγο τῆς πολιτείας.

Κοινοκτημοσύνη.— Ἀλλὰ χωριστὰ συμφέροντα δημιουργεῖ καὶ ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία, γενικὰ ἡ ἰδιωτικὴ οἰκονομία· καὶ, δημιουργώντας συμφέροντα χωριστά, διασπᾶ τὴν κοινωνικὴν ἐνότητα καὶ ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ γενικὸ συμφέρον. Πρέπει λοιπὸν νὰ λείψῃ καὶ ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία καὶ ἔτσι καὶ ἡ χωριστὴ οἰκονομία. Βέβαια αὐτὸ ἰσχύει μόνον γιὰ τὶς δυὸ ἀνώτερες τάξεις, αὐτὲς πού τὴ διαβίωσή τους εἰδικὰ ρυθμίζει ὁ Πλάτων. Στὴν κατώτερη τάξη δὲν ἀπαγορεύεται οὔτε ἡ χωριστὴ οἰκογένεια, οὔτε ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ τάξη δὲν ἔχει, καθὼς ξέρομε, πολιτικὴ σημασία. Σημασία ἔχουν οἱ δυὸ τάξεις πού ἐξουσιάζουν στὴν πλατωνικὴ πολιτεία. Γι' αὐτὲς ἡ ἰδιοκτησία εἶναι ἀκόμη καὶ περιττή. Γιὰ τὶς βιοτικὲς ἀνάγκες τῶν δυὸ ἀνωτέρων τάξεων φροντίζει ἡ ἴδια ἡ πολιτεία. Οἱ φύλακες καὶ οἱ ἄρχοντες σιτίζονται σὲ κοινὰ συσσίτια καὶ στεγάζονται σὲ κοινὲς κατασκηνώσεις. Οὔτε χειρότερα, οὔτε καλύτερα, οὔτε διαφορετικὰ μποροῦν νὰ ζήσουν, ὥστε νὰ τοὺς ἐνδιαφέρῃ ὁ πλοῦτος. Ὅσο γιὰ τὰ τρόφιμα καὶ τὰ ἄλλα ὑλικά ἀγαθὰ πού χρειάζονται γιὰ τὴ ζωὴ τῶν δυὸ ἀνωτέρων τάξεων,

αὐτὰ τὰ παρέχουν ὑποχρεωτικά οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ δημιουργοί. Καὶ αὐτὸ βέβαια ὄχι χωρὶς ἀντάλλαγμα, ἀφοῦ μόνον οἱ φύλακες προστατεύουν καὶ τὴν τρίτη τάξην ἀπὸ κάθε ἐχθρική ἐπίθεση καὶ ἀπὸ κάθε ἐσωτερική διαταραχή.

Σὲ αὐτοὺς ὅμως ποὺ φρουροῦν καὶ κυβερνοῦν τὴν πολιτείαν, δὲν ἐπιτρέπεται, ὄχι μόνον νὰ κατέχουν, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ ἀγγίζουσι ἀσπὶ καὶ χρυσάφι. Ἄλλωστε μάταια θὰ τὰ κατεῖχαν, ἀφοῦ σὲ τίποτε δὲν θὰ μπορούσαν νὰ ἀλλάξουν καὶ νὰ καλλιερέψουν τὸν αὐστηρὰ σὲ ὅλες τοὺς λεπτομέρειες καθωρισμένον τρόπο τῆς ζωῆς των.

Ἡ γυναίκα.— Ἀξίζει ἀκόμη νὰ μνημονευθῆ καὶ ἡ θέσις τῆς γυναίκας ἐν τῇ τάξει τῶν φυλάκων. Μιὰ ποὺ ἐν τῇ τάξει αὐτῇ δὲν ὑπάρχει οἰκογένεια οὔτε μητρότητα καὶ ἔτσι δὲν ἔχει ἡ γυναίκα νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ συνηθισμένα τῆς συζυγικά καὶ μητρικά καθήκοντα, τίποτε ἐν τῇ ἀποστολῇ τῆς δὲν τὴν χωρίζει ἀπὸ τὸν ἄνδρα. Τὰ φύλα ἐν τῇ πλατωνικῇ πολιτείᾳ ἀφομοιώνονται ἐντελῶς. Ἐχουν καὶ οἱ γυναῖκες τὴν ἴδιαν δημόσιαν καὶ κοινὴν ἀνατροφήν, κοινὴν σίτισιν καὶ κοινὴν κατάλυσιν. Ἀπαγορεύονται καὶ σὲ αὐτὰς ὅσα καὶ στοὺς ἄνδρας. Κάθε ἀτομικὸ συμφέρον καὶ κάθε ἀτομικὴ πρωτοβουλία τοὺς εἶναι ξένα. Εἶναι καὶ αὐτὰς φύλακες τῆς πολιτείας, σπαρτιατικὰ πειθαρχημένοι στρατιῶτες.

Στὴν αἰσιοδοξίαν αὐτῇ γιὰ τὴν ἐξομοίωσιν τῆς γυναίκας μετὰ τὸν ἄνδρα στήριξε τὸν Πλάτωνα ἡ θεωρία τοῦ Σωκράτη (Ἀριστοτέλους Πολιτικά 1260 α, 20, Ξενοφ. Συμπ. 2, 9) ποὺ δέχεται, πῶς ἡ γυναίκα ἔχει ἴδιες δυνατότητες ἀρετῆς καὶ γι' αὐτὸ ἠθικὴ ἰσοτιμία μετὰ τὸν ἄνδρα. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔχη τις ἴδιες ἰκανότητες, πρέπει νὰ ἀναλάβῃ καὶ τὰ ἴδια καθήκοντα. Ἄν δὲν ὑπάρχῃ ὅμως καμμιά ποιοτικὴ διαφορὰ μετὰ τῆς γυναίκας καὶ τοῦ ἄνδρα, ὑπάρχει, κατὰ τὸν Πλάτωνα, διαφορὰ ποσοτικὴ ἐν τῇ σωματικῇ δυνάμει καὶ ἐν τῇ ψυχικῇ ἀντοχῇ. Γι' αὐτὸ ἔριξεν, ὅτι ἐν τῷ πόλεμῳ δὲν θὰ βρίσκωνται οἱ γυναῖκες ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ. Φοβᾶται μήπως δειλιάσουν καὶ ἐνσπείρουν τὸν πανικὸν ἐν ὅλῳ τῷ στρατεύματι. Αὐτὴ ὅμως εἶναι ἡ μόνη διαφορὰ ποὺ σημειώνει ὁ Πλάτων.

Ἡ ἐπιλογή τῶν βασιλικῶν ἀνδρῶν.— Ἡ βαθύτερη ὅμως σημασία τῆς τάξεως τῶν φυλάκων εἶναι, πῶς ἀπὸ αὐτῆν θὰ ξεδιαλεχθοῦν ὅσοι εἶναι νὰ ἀνέβουν ἐν τῇ τάξει τῶν βασιλικῶν ἀνδρῶν. Τὸ ξεδιάλεγμα αὐτὸ στηρίζεται ἐν τῇ ἐπίδοσιν ποὺ κάθε φύλακας ἔδειξε ἐν τῇ παιδείᾳ τῆς ἐκπαίδευσίς του. Ἡ παιδεία τῶν φυλάκων εἶναι ὡς τὰ εἴκοσι χρόνια κοινὴ. Τότε ὅμως, ὅποιοι κριθοῦν ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες ἄξιοι γιὰ ἀνώτερη δράσιν, ξεχωρίζονται καὶ βαθμιαίᾳ ὑποβάλλονται

λονται καὶ σὲ μιὰν ἀνώτερη πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀγωγή. Διδάσκονται πρῶτα τὶς ἐπιστῆμες, πρὸ πάντων τὰ μαθηματικά· ἐξοικειώνονται μὲ τὸν μικτὸ κόσμον, τὸν κόσμον ποὺ μετέχει τῆς ἰδέας καὶ ποὺ στέκεται ἐπάνω ἀπὸ τὴν κοινὴ προεπιστημονικὴν ἐμπειρία. Δέκα ὁλόκληρα χρόνια ἀφιερώνουν σὲ αὐτὲς τὶς μελέτες. Ἄν εὐδοκίμησούν καὶ σὲ αὐτὲς, στὰ τριάντα χρόνια τοὺς προβιβάζονται σὲ ἕνα ἀνώτερο βαθμὸ παιδείας, ὅπου διδάσκονται τὴν διαλεκτικὴν, τὴν φιλοσοφίαν, ἀνεβαίνοντας ἔτσι, μετὰ τὴ γνῶσιν τοῦ μικτοῦ κόσμου, στὴ νόησιν τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, στὸ «μέγιστον μάθημα». (Πολ. 505 α). Ἡ μελέτη τῆς διαλεκτικῆς διαρκεῖ πέντε χρόνια. Ὅταν εὐδόκιμα περάσουν καὶ τὰ πέντε αὐτὰ χρόνια τῆς σπουδῆς, μπορούμε νὰ ποῦμε, κατὰ τὴ γλῶσσαν τοῦ μύθου τοῦ σπηλαίου, πῶς ἔχουν πιά λύσει τὰ δεσμά τους, ἔχουν βγῆ ἔξω στὸν ἐπάνω κόσμον καὶ ἔχουν κατὰματα κοιτάξει τὰ ἴδια τὰ ὄντα στὸν ἥλιο, ἢ καὶ τὸν ἥλιο τὸν ἴδιον. Ἄλλὰ καὶ ἀκόμη δὲν ἔφθασαν στὸ σημεῖον νὰ γίνουν ἡγέτες. Ἡγέτες δὲν εἶναι ὅσοι ἔφθασαν καὶ μένουσιν στὸν κόσμον τῆς καθαρῆς θεωρίας, ἀλλὰ ἐκεῖνοι, ποὺ, ἀφοῦ γνῶρισαν αὐτὸν τὸν κόσμον, θέλουσιν ὕστερα νὰ μεταφέρουν τὴ δύναμιν τοῦ φωτὸς στὸν κάτω κόσμον τῆς πραγματικότητος. Ὁ γυρισμὸς αὐτὸς ἀρχίζει στὰ τριάντα πέντε καὶ βαστάει δέκα πέντε ὁλόκληρα χρόνια. Στὴν περίοδον αὐτὴ οἱ θεωρητικῶς ἄρτια πιά καταρτισμένοι δουλεύονται μὲ τὴν πράξιν, ἀναλαμβάνοντας, ὠδηγημένοι ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας, δημόσια λειτουργήματα. Ἔτσι διδάσκονται στὴν ἐφαρμογὴ καὶ στὴν ἐκτέλεσιν τὶς δυσχέρειες ποὺ παρουσιάζει ἡ πραγματοποίησις τῆς ἰδέας στὴν κοινωνικὴν πραγματικότητα. Ὅποιον περάσῃ μὲ ἐπιτυχίαν καὶ τὴν τελευταίαν αὐτὴ δοκιμασίαν, στὰ πενήντα τοῦ πιά χρόνια, ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι τότε ἄρχοντες, τὸν ἀνεβάζουσιν καὶ αὐτὸν στὴν πρώτη τάξιν τῶν ἀρχόντων. Γίνεται καὶ αὐτὸς «βασιλικὸς ἀνὴρ». Ἀφοσιώνεται τότε ὁλοκληρωτικῶς στὴν ἐπιμέλειαν τῆς πολιτείας καὶ στὴν ἄσκησιν τῆς ἡγεσίας της. Ὅσο ὅμως χρόνον τοῦ ἀφήνει ἡ διεύθυνσις τῶν κοινῶν, τὸν διαθέτει στὸ ξαναγύρισμά του πρὸς τὴν καθαρὴν θεωρίαν, πρὸς τὴν ὑπέρτατην ἔκφρασιν τῆς δικῆς του ζωῆς. Καὶ ὅταν στερνὰ ἔρθῃ ὁ θάνατος, τοῦ στήνονται ἀγάλματα καὶ θυσίαι τελοῦνται πρὸς τιμὴν του.

Ἡ ἐλευθερία στὴν πλατωνικὴ πολιτεία.— Τέτοια εἶναι ἡ καθαρὴ καὶ στέρεη ἀρχιτεκτονικὴ διάπλασις τῆς πολιτείας τοῦ Πλάτωνος καὶ ἔτσι ἀπόλυτη εἶναι καὶ ἡ ἐσωτερικὴ συνέπειαν τῆς φιλοσοφίας του. Τὰ πάντα εἶναι στὴ σκέψιν του ἀρμονικῶς συντεταγμένα· καὶ τὰ τρία μεγάλα θέματά της, ἡ ψυχὴ, ἡ πολιτεία, ὁ κόσμος διατηροῦν καὶ αὐτὰ μεταξύ τους ἀσφαλτεῖς γεωμετρικὰς ἀναλογίας. Οἱ τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, οἱ τρεῖς τάξεις τῆς πολιτείας, οἱ τρεῖς

βαθμίδες του κόσμου, με την καθαρή τους παραλληλία είναι σαν διάφοροι τρόποι του ίδιου πνευματικού ρυθμού. Κανείς δεν θα μπορούσε, όποιες και αν έχη αντιγνώμεις, να μη συγκινηθῆ μπροστά στο μέγα αυτό καλλιτέχνημα τῆς ἀνθρώπινης σκέψης. Ὁ Πλάτων εἶναι ὁ ἀσύγκριτος ποιητῆς τῆς φιλοσοφίας.

Τέτοια θὰ στοχαζόταν ὁ Fr. Stahl σάν εἶπε, πῶς ὁ Πλάτων πῆγε νὰ ὀρίση τῆ δικαιοσύνη τῆς πολιτείας, ἀλλά μᾶς ζωγράφισε μονάχα σάν ποιητῆς τὴν ὠραιότητά της. «Ἡ ἐνότητα τοῦ ὅλου, πού ἀναβλύζει ἀπὸ τὴν ποικιλία τῶν στοιχείων καὶ τῶν λειτουργιῶν, πού αὐτὲς καθ' ἑαυτὲς δὲν ἔχουν ἐνδιαφέρον, εἶναι ἡ ὠραιότητα». «Ἀλλὰ ἡ δικαιοσύνη, ἀφήνει σὲ κάθε ὄν τὴν αὐθυπαρξία του, τὴν ἀνεξάρτητη κίνηση, τὴν ἰδιαίτερη ἱκανοποίηση, ὥστε, νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸ μιὰ ὁλότητα, μιὰ ὁλότητα πού με τὴν σειρά της ἐλεύθερα ἐντάσσεται σὲ μιὰν ὁλότητα εὐρύτερη». Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἐλευθερία λείπει ἀπὸ τὸ καλλιτέχνημα τῆς πλατωνικῆς μεγαλοφυΐας. Βέβαια ἡ διαπίστωση αὐτὴ δὲν στηρίζεται στοὺς περιορισμοὺς, πού γιὰ τὴν παιδεία ὀρίζονται στὴν πλατωνικὴ πολιτεία, στοὺς περιορισμοὺς τῆς πιὸ ἐλεύθερης λειτουργίας τοῦ πνεύματος, τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐλευθερίας ἀκόμη τοῦ συναισθήματος, καὶ ἔμμεσα τῆς ἐλευθερίας τῆς παιδείας. Οἱ φαινομενικὰ ἀνελεύθεροι αὐτοὶ περιορισμοὶ μπορεῖ νὰ γίνουν τὰ μέσα πού χρειάζονται γιὰ τὸν σκοπὸ τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος. Ἡ ἐλευθερία τοῦ πνεύματος σημαίνει τὴν κυριαρχία τοῦ Λόγου ἐπάνω στὶς ἄλογες δυνάμεις τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς καθὼς καὶ τῆς παγκόσμιας ζωῆς, τὴ λύτρωση τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν ἀταξία τῶν ἀσύντακτων παθῶν καὶ τῶν καιρικῶν συμφερόντων, τὴν ἐπικράτηση τῆς ὀρθῆς σκέψης καὶ τοῦ ἀληθινοῦ ἔρωτα γιὰ τὴν τελείωση καὶ τὴ νίκη τοῦ πνεύματος. Τὴν ἐλευθερία ὅμως αὐτὴ θέλησε ὁ Πλάτων ἀναγκαστικὰ νὰ τὴν ἐπιβάλλῃ μέσα στὴν πολιτεία του. Νόμισε, ὅτι ἡ ἐλευθερία ἐπιβάλλεται, ὅτι μπορεῖ οἱ ἄνθρωποι νὰ πειθαναγκασθοῦν στὴν ἐλευθερία. Ἀλλὰ ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι κάτι, πού θὰ μπορούσε νὰ μᾶς δοθῆ ἢ νὰ μᾶς ἐπιβληθῆ ἢ κάτι, πού μπορεῖ νὰ περιμένωμε ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Εἶναι ἀντίθετα κάτι, πού μόνον ἐμεῖς οἱ ἴδιοι μπορεῖ νὰ τὸ κατακτήσωμε. Ἡ ἐλευθερία ἀπὸ καμμιάν ἐπιβολὴ δὲν μπορεῖ νὰ γεννηθῆ· γεννιέται μέσα στὴν ἱστορία μόνον ἀπὸ τὸν ἐλεύθερο ἀνταγωνισμό τῶν συνειδήσεων. Γι' αὐτὸ φαίνεται ἀπρόσφορο τὸ μέσον πού ὁ Πλάτων διάλεξε γιὰ νὰ φθάσῃ στὴν ἀληθινὴ ἐλευθερία.

Ἄν ὅμως τὸ εἰδικὸ αὐτὸ μέσον ξεπεράσθηκε ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ μας καὶ φαίνεται στὴν κρίση μας ἀπρόσφορο, ὁ σκοπὸς πάντοτε εἶναι ἀμετακίνητος καὶ ἀνυπέρβλητος. Κανείς φιλόσοφος δὲν κήρυξε ποτὲ

μέ τóση δύναμη, óτι óχι μόνον στή θεωρία, áλλα και στήν πράξη, στήν ιστορία, στήν πολιτεία, παντοῦ πρέπει νά ἡγηθῆ ὄχι ἡ μοῖρα, ὄχι ἡ βία, ὄχι ἡ ὕλη, áλλα ὁ λόγος, τὸ πνεῦμα, ποῦ σημαίνει τὸν καθαρῶτατο ἑαυτὸ μας, τὴν οὐσιαστικὴ καὶ πρωταρχικὴ μας ἑλευθερία, ποῦ, καθὼς λέει ὁ Πλάτων μεῖς άλλες λέξεις, μιλώντας γι' αὐτήν, εἶναι ὠραιότερη ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τὴν ἴδια.

Ἡ κατάταξη σὲ τάξεις.— Ὑπάρχει ὅμως ἀκόμη καὶ μιὰ ἄλλη κατηγορία προβλημάτων, ποῦ γεννιέται ἀπὸ τὴ συγκρότηση τῶν τάξεων στήν πλατωνικὴ πολιτεία. Εἶδαμε, πῶς διαλέγονται ἀπὸ τὴν τάξη τῶν φυλάκων οἱ βασιλικοὶ ἄνδρες. Ἄλλα καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὴν τὴν διαλογὴν, πρέπει κάθε πολίτης νά καταταχθῆ σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς δύο άλλες τάξεις, τὴ δεύτερην ἢ τὴν τρίτη. Τούτη ἡ κατάταξη με ποιά κριτήρια ἐπιτελεῖται; Ὅπως κάθε τι στήν πλατωνικὴ πολιτεία, πρέπει καὶ αὐτὴ νά γίνῃ κατὰ λόγον. Τὸ λόγο τὸν ἐνσαρκώνουν οἱ βασιλικοὶ ἄνδρες. Αὐτοὶ θὰ πρέπει νά κατατάσσουν τὰ παιδιά στήν τρίτη ἢ στή δεύτερη τάξη, ἀνάλογα με τὴν ἀτομικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ καθενός. Οἱ ἴδιοι ἀκόμη μποροῦν καὶ νά ἀποφασίζουν μετατάξεις, προάγοντας τὸν γεωργὸ ἢ δημιουργὸ σὲ φύλακα, ἢ ἀντίστροφα ὑποβιβάζοντας τὸν φύλακα στήν τρίτη τάξη.

Τὰ βιολογικὰ κριτήρια.— Μιὰ τέτοια κατάταξη, συντελούμενη μάλιστα ἀπὸ ἰδανικοὺς κριτές, θὰ πρέπει νά τὴν ἀναγνωρίσωμε σὰν ἀπταιστή. Παρεμβάλλει ὅμως ὁ Πλάτων στὸ σημεῖο τοῦτο, ὠρισμένες βιολογικὲς ἀντιλήψεις του καὶ δίνει με αὐτὲς μιὰν ἰδιαίτερη τροπὴν στὰ συμπεράσματά του. Πιστεύει ὁ Πλάτων, ὅτι ἀπὸ τὴ φύση εἶναι οἱ ἄνθρωποι μοιρασμένοι σὲ τρία εἶδη. Ἔτσι, ἄλλοι ἔχουν ἀναπτυγμένο τὸ νοῦ, ἄλλοι τὰ δυναμικά, τὰ βουλευτικὰ στοιχεία καὶ ἄλλοι ἔχουν μόνο σωματικὲς ἰκανότητες, προωρισμένοι νά εἶναι ἀπλοὶ παραγωγοὶ καὶ ἐργάτες τῆς ὕλης. Πιστεύει ἀκόμη, πῶς ὁ νόμος τῆς κληρονομικότητας εἶναι τόσο δυνατός, ποῦ ὁ ἕκγονος πάντα σχεδὸν ἔχει τὶς σωματικὲς καὶ τὶς ψυχικὲς ιδιότητες τῶν γονέων του. Ἔτσι τὸ παιδὶ τοῦ ἐργάτη ἀπὸ τὴ φύση του δὲν εἶναι γιὰ κάτι ἄλλο πλασμένο παρὰ γιὰ νά γίνῃ ἐργάτης. Δέχεται βέβαια ὁ Πλάτων, πῶς οἱ ἐξαιρέσεις εἶναι δυνατές· τὶς θεωρεῖ ὅμως σὰν πολὺ σπάνια φαινόμενα.

Μὲ μιὰ τέτοια ἀντίληψη γιὰ τὴ φυσικὴ διάπλαση τῶν ἀνθρώπων φθάνει ἀναγκαστικὰ σὲ μιὰν αὐστηρὰ ταξικὴ κοινωνικὴ συγκρότηση· καὶ μάλιστα κάτι περισσότερο, τὴν ταξικὴ αὐτὴ σύνθεση τὴν παρουσιάζει φυσιολογικὰ προσδιωρισμένη. Παρουσιάζεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ φύση, ἀπὸ τὸ νόμο τῆς βιολογικῆς κληρονομικότητας, καταδικασμένος νά μένῃ γιὰ πάντα στήν ἴδια τάξη ποῦ βρέ-

θηκαν οί γονεῖς του. Ἡ γέννηση ὀρίζει στὸν καθένα τὴν τάξη του. Καὶ μόνον ἂν ἀποδειχθῇ ἐντελῶς ἐξαιρετικὴ ἢ δύναμη τῆς φύσεως του, γίνεται δυνατὴ ἢ ταξικὴ προαγωγή του ὥστε νὰ καταταχθῇ στὴν τάξη ποῦ τοῦ ταιριάζει.

Κριτικὴ τῆς κατάταξης.— Ἡ διόρθωση ὅμως αὐτὴ σὲ ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, δὲν καταργεῖ τὴν ἐλαττωματικότητα ποῦ ἔχει ἢ σκέψη του, νὰ χρησιμοποιῆ βιολογικοὺς νόμους γιὰ τὴν ἱστορικὴ ζωὴ. Ἡ ἱστορία διαστρεβλώνεται πάντα, ὅταν ἔτσι μονόπλευρα τῆς ἐφαρμόζωμε νόμους φυσικοῦς. Ἡ ἱστορία καὶ ἡ κίνησή της εἶναι πολὺ πιὸ πολύπλοκη παρὰ ὅσο θὰ μπορούσε ἐξαντλητικὰ νὰ προκαθορισθῇ μὲ ὅποιους φυσικοὺς νόμους. Μάλιστα τὸ νόμο τῆς βιολογικῆς κληρονομικότητας, ὅπως ἐφαρμόζεται στὴν πλατωνικὴ πολιτεία, μπορούμε νὰ ποῦμε, ὅτι ἄπαυστα τὸν διαψεύδει ἢ πείρα τῆς ζωῆς. Ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποῦ γεννιῶνται στὰ κατώτερα στρώματα δείχνονται πολὺ συχνὰ ἀξιώτεροι γιὰ τὰ ἀνώτατα λειτουργήματα παρὰ ἐκεῖνοι ποῦ ἡ τύχη τοὺς εὐνόησε νὰ γεννηθοῦν πολὺ κοντὰ σὲ αὐτά.

Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ξεχωρίσωμε τὴν ἄκαμπτη ταξικὴ διαίρεση τῆς πλατωνικῆς πολιτείας ἀπὸ τὴν καθαρὴ διάκριση τῶν λειτουργιῶν της. Πρέπει νὰ ξεχωρίσωμε τὸ θνητὸ ἀπὸ τὸ ἀθάνατο μέρος τῆς πλατωνικῆς πολιτικῆς θεωρίας. Πρέπει νὰ ἀφαιρέσωμε τοὺς φυσιολογικοὺς νόμους, ποῦ παρεisdύουν στὴν ἰδεολογία τοῦ Πλάτωνος καί, ἔτσι, νὰ σκεφθοῦμε τὴν κοινωνικὴ συγκρότηση τῆς πολιτείας του, ὅπως κατὰ βάθος καὶ ὁ ἴδιος τὴν θέλησε, σὰν μιὰ μέθοδο γιὰ τὴν κατάταξη τοῦ κάθε ἀνθρώπου κατὰ λόγον, κατὰ τὴν ἐσωτερικὴ του ἀξία, κατὰ τὴν ἰδέα τῆς δικαιοσύνης. Αὐτὸς ἦταν ὁ σκοπὸς του. Καὶ μένει πάντα ἀξιός, ὅσο καὶ ἂν τὸ μέσον ποῦ θέλησε νὰ χρησιμοποιήσῃ γιὰ τὴν πραγματοποιήσῃ του, ἢ ἐφαρμογὴ βιολογικῶν νόμων στὴν ἱστορία, ἦταν βέβαια ἐσφαλμένο καὶ ἄστοχο.

Ἡ ἐπίκρισή μας ὅμως αὐτὴ τῆς πολιτειακῆς μάλιστα κυρωμένης ταξικῆς διάκρισης τῶν πολιτῶν, δὲν σημαίνει καὶ μετάπτωση σὲ μιὰν ἀρχή, ποῦ ἐνέχει τὸ ἀντίθετο ἀκριβῶς σφάλμα. Δὲν μπορεῖ νὰ ὑποστηριχθῇ ἢ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ἰσότης τῶν πολιτῶν στὴν πραγματικότητα σὰν ἀρχὴ ἀπαραβίαστη εἴτε καὶ σὰν ἀρχὴ δυνατὴ. Ὑπάρχουν πάντοτε οἱ ἀξιοὶ καὶ οἱ ἀνάξιοι· καὶ δὲν μπορεῖ καὶ τοῦτοι καὶ ἐκεῖνοι νὰ ἔχουν τὴν ἴδια θέση στὴν πολιτεία. Μὲ βάση τὴν ποικιλία τούτη τῶν ἀξιῶν θὰ διακρίνωνται οὐσιαστικὰ οἱ ἀνθρωποὶ μεταξὺ τους, ἔξω ἀπὸ κάθε τυπικὴ ταξικὴ διάκριση. Ἐτσι ἀπὸ παντοῦ θὰ βρίσκωνται καὶ θὰ διαλέγωνται ὅσοι θὰ σταθοῦν πρῶτοι καὶ ὅσοι ἔσχατοι. Ὅ,τι δὲν ἐπιτρέπεται εἶναι οἱ ἐξωτερικοὶ ἀνυπέμβλητοι φραγμοί, ἢ ἀναγωγή τῆς κοινωνικῆς ἀξίας καὶ ἱεραρχίας

σὲ μιὰ τυπικὴ ταξικὴ διάκριση. Πρὸ πάντων δὲν μπορεῖ ἡ γέννηση νὰ γίνῃ γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ γιὰ τὴν πολιτικὴν του ὑπαρξὴ ἀφεύγατη μοῖρα. Καὶ αὐτὴ ἡ μοῖρα σπάει, ὅταν, ἀντὶ νὰ ἔχωμε κοινωνικὰς τάξεις, ἀποκτήσωμε ἀπλῶς κοινωνικὰς λειτουργίας, ἢ τὶς τρεῖς πλατωνικὰς λειτουργίας, ἢ καὶ ὅποιες ἄλλες, καὶ ὅταν σὲ αὐτὰς ἐντάξωμε, ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε ταξικὴ τοποθέτηση, ἀνάλογα μονάχα μὲ τὴν ἀξία του, κάθε παιδὶ τῆς γῆς, ὅπουδήποτε καὶ ἂν ἡ μοῖρα του τὸ ἔσπειρε. Μιὰ πολὺ ἀπλὴ ἀλήθεια, ποὺ ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ τονίζεται τῶρα, ὅποτε ἀκόμη πιστεύεται, πὼς καθαρὰ ὑλιστικὰς ἀρχές, οἰκονομικὰς ἢ βιολογικὰς, προσδιορίζουν τὶς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς τοποθετήσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ μάλιστα ἀνυψώνονται σὲ ἀξιολογικὰ κριτήρια τῆς ἱστορικῆς ζωῆς.

V

Ἑλικὴ ἔκτασις τῆς πολιτείας.— Ἡ πλατωνικὴ πολιτεία ἔχει ὡς προϋπόθεσιν τὴν ὑλικὴν αὐτάρκειαν. Τὸ πρόβλημα τοῦ χώρου δὲν ἐμφανίζεται στὴν πλατωνικὴν πολιτείαν ὅπου προϋποτίθεται, πὼς ὑπάρχει ὅσος χρειάζεται γιὰ τὴν ὑλικὴν συντήρησίν της. Γι' αὐτὸ καὶ μιὰ τέτοια πολιτεία δὲν θὰ ἀναγκαζόνταν ποτὲ νὰ ἔχη σκοποὺς κατακτητικούς. Οἱ φύλακες ὑπάρχουν μόνον γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς γῆς, ποὺ εἶναι ἀναγκαία γιὰ νὰ παραχθοῦν ὅσα προϊόντα χρειάζονται γιὰ τὴν λιτὴν διατροφήν τῶν κατοίκων. Ἡ δίψα τῆς μεγαλύτερης εὐμάρειας εἶναι ἀπὸ τὴν ρίζαν κομμένη, ἀφοῦ ὅλοι καὶ πρὸ πάντων ἡ τάξις ποὺ ἔχει τὴν ἐξουσίαν δὲν θὰ μπορούσαν νὰ ζήσουν ἄλλοιῶς παρὰ ὅπως ζοῦν. Γιατί νὰ θέλουν περισσότερα; Τὸν ὑπερπληθυσμὸν, ποὺ εἶναι ἡ πιὸ συχνὴ αἰτία τῶν κατακτητικῶν πολέμων, τὸν ἔχει καὶ αὐτὸν καταστήσει ἡ πλατωνικὴ πολιτεία ἀδύνατον, ἀφοῦ ἡ πολιτεία μόνον ρυθμίζει τὶς γεννήσεις, ἀκριβῶς γιὰ νὰ μπορῇ κυριαρχικὰ νὰ ἰσορροπῇ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων τῆς χώρας καὶ τὴν ὑλικὴν ἀντοχὴν της.

Γενικὰ ἡ πλατωνικὴ πολιτεία δὲν μπορεῖ νὰ θέσῃ στὸν ἑαυτὸν σκοποὺς ὑλικούς. Χρειάζεται ἄλλωστε ἐλάχιστα ὑλικά ἀγαθὰ καὶ ὅσα χρειάζεται τὰ ἔχει. Τὰ σκέπτεται ὅμως καὶ αὐτὰ καὶ τὰ χρησιμοποιοῦν μόνον ὡς μέσα γιὰ τὸν τελικὸν σκοπὸν, ποὺ μένει πάντα ἡ ἠθικὴ ἀρτίωσις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀρετὴ. Γι' αὐτὸ πρῶτα ἀπὸ ὅλα θὰ φροντίζῃ γιὰ τὴν παιδείαν τῶν νέων γενεῶν, ποὺ ἀπὸ τὴν φυσικὴν κατάστασιν ἀνεβαίνουν στὴν συνειδητὴν ζωὴν, γιὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς σφαῖρας τοῦ πνεύματος τῶν ὀλοένα ἀνανεουμένων στοι-

χείων, πού τῆς προσπορίζει ἡ φύση, γιά τήν πάντα βαθύτερη καί πλουσιώτερη μέθεξη τῆς ἀνθρώπινης ὕλης στήν ἰδέα.

Ἡ πολιτεία καθίδρυμα παιδείας.— Ἔτσι, τὸ κύριο ἔργο τῆς πλατωνικῆς πολιτείας εἶναι ἡ παιδεία. Ἡ παιδεία εἶναι ἡ προϋπόθεση τῆς ὑπαρξῆς καί ὁ ἔσχατος σκοπὸς τῆς πολιτείας, γιὰτὶ μονάχα σὲ αὐτὴν στηριγμένη μπορεῖ νὰ ὀργανωθῇ ἡ ζωὴ κατὰ τὴν ἰδέα τῆς δικαιοσύνης. Ἀλλὰ εἶναι καὶ ἀποκλειστικὰ πολιτικὴ ἡ παιδεία στήν πλατωνικὴ πολιτεία. Καὶ πολιτικοὶ εἶναι ὅλοι οἱ εἰδικοί σκοποὶ τῆς πλατωνικῆς παιδείας καὶ γι' αὐτὸ κανεῖς ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πολιτεία δὲν μπορεῖ νὰ ἀσκήσῃ τὴν λειτουργία τῆς παιδείας. Ἔτσι ἡ πολιτεία στήν ὁλότητά της ὑπάρχει γιά τὴν παιδεία, ἀλλὰ καὶ ἡ παιδεία στήν ὁλότητά της ὑπάρχει γιά τὴν πολιτεία. Στὸ πρῶτο δὲν χωρεῖ ἔγκυρη ἀντιγνώμια. Ἄλλος ἔσχατος σκοπός, ὅπως ὁ σκοπὸς τῆς ἐπαύξεσης τῆς ὕλικῆς δύναμης ἢ τῆς ἀπόλαυσης, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ, ἀφοῦ ἡ παιδεία εἶναι ὁ ἴδιος ὁ δρόμος πού ὀδηγεῖ πρὸς τὸ κέντρο τῆς δικαιοσύνης τίς πάντα φυγόκεντρες ἀτομικὲς συνειδήσεις. Γιά τὸ δεύτερο ὅμως χωροῦν καὶ ἀντιγνώμια. Δὲν ζοῦμε γιά νὰ εἴμαστε στελέχη μόνον τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, μέσα ἀπλᾶ μιᾶς πολιτικῆς σκοπιμότητας. Δὲν πολιτευόμαστε γιά νὰ πολιτευθοῦμε. Πολιτευόμαστε, γιά νὰ πλάσωμε καὶ νὰ διατηρήσωμε τὸ ἀναγκαῖο κοινωνικὸ πλαίσιο, τὸ ἀπαραίτητο ἱστορικὸ ὑπόβαθρο, πού θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ τὴν μέθεξιν στίς ἰδέες καὶ πού θὰ μᾶς δώσῃ τὴν δυνατότητα νὰ γνωρίσωμε καὶ νὰ ζήσωμε τὴν ἀλήθεια, τὴν ὠραιότητα, καί, στήν καθαρώτερή της μορφή, τὴν ἀνθρώπινη καὶ τὴν θεϊκὴ ἐπικοινωνία.

Τὰ ἀγαθὰ ὅμως αὐτὰ ὑπάρχουν καὶ ζοῦν μόνον μέσα στήν ἀτομικὴ συνείδηση· ἐκεῖ γίνονται θέματα ἐνεργείας καὶ περιεχόμενα τῆς ὑπαρξῆς μας. Καὶ ὁ σκοπὸς τῆς πολιτικῆς μας ζωῆς δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἀγκαλιάζῃ, δὲν μπορεῖ νὰ παραβλέπῃ τὴν ἀτομικὴ μας συνείδηση, αὐτὴν πού περιέχει ὅλα αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ὅλα αὐτὰ ἀναβλύζουν. Δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀληθινὰ ἄξιος σκοπός, πού νὰ κινῆται ἔξω ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ μας συνείδηση. Ὁ τελικὸς σκοπὸς ὅλης τῆς ζωῆς καὶ τῆς ζωῆς τῆς πολιτείας εἶναι καὶ ἡ ἀτομικὴ συνείδηση, εἶναι καὶ τὸ ὑποκειμενικὸ πνεῦμα. Ἡ παιδεία δὲν ἀρκεῖ νὰ πλάθῃ ἄξια πολιτικὰ στελέχη, σὴν φρονες παραγωγούς, ἀνδρείους φύλακες, σοφοὺς ἡγέτες, ἀνθρώπους πού γενικὰ ἐξαντλοῦνται στήν πολιτικὴ τους ἀποστολή. Ἡ παιδεία πρέπει πάντοτε, πέρα ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τίς στενώτερες πολιτικὲς ἐπιδιώξεις, νὰ δημιουργῇ πρὸ πάντων ἐλεύθερες συνειδήσεις, συνειδήσεις ἑταίμες νὰ δεχθοῦν καὶ νὰ χαροῦν καὶ τίς ἀξίες καὶ τίς ἰδέες πού στέ-

κονται πέρα από την πολιτεία και επάνω από τον ιστορικό χρόνο· ιδέες και αξίες, που μένουν στην σφαίρα του απόλυτα ανθρώπινου. Ο έσχατος σκοπός της παιδείας δέν μπορεί να είναι ο πολίτης, αλλά είναι πάντα ο άνθρωπος. Καί επιδιώκοντας αυτό ή πολιτική παιδεία δέν προδίδει την ίδια της την φύση· γιατί μόνον ένας άρτιος άνθρωπος είναι σε μιάν όρθή πολιτεία καί ένας άρτιος πολίτης.

“Αν όμως αυτή ή άποψη άγνοεΐται στον διάλογο που οικοδομεί την πολιτεία καί που γι’ αυτό αναπτύσσεται προς μιάν ώρισμένη κατεύθυνση, αυτό δέν σημαίνει ότι άπορρίπτεται από τον Πλάτωνα. Οί βασιλικοί άνδρες, στις ώρες της σχολής των, θεραπεύουν όλες τις ιδέες, της επιστήμης, της τέχνης, της θρησκείας· όλες τις ιδέες που είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την απόλυτα άτομική νέργεια της συνείδησης· όχι με τον πολίτη αλλά με τον άνθρωπο. Έτσι αναπαύονται από τις φροντίδες της εξουσίας. Φυσικά καί οί φύλακες, όσοι προορίζονται για την ήγεσία της πολιτείας, όσοι είναι άξιοι να φθάσουν στη γνώση των ιδεών, θα πρέπει να προετοιμάζονται καί γι’ αυτές τις μοναχικές ώρες της καθαρής θεωρίας. Μένει όμως όλη αυτή ή ούσιαστική, ή ούσιαστικώτερη μάλιστα πλευρά της ζωής των βασιλικών άνδρων στην σκιά. “Οχι όμως γιατί ο άνθρωπος έξαντλεΐται μέσα στην πολιτεία, αλλά γιατί ή πολιτεία, προς αυτή την κατεύθυνση, μιá μόνον μπορεί να έχη άποστολή· με την όργάνωσή της καί πρό πάντων με την παιδεία, που είναι το κύριο έργο της, να δημιουργή τα πλαίσια που επιτρέπουν την άρτίωση του ανθρώπου στις ώρες του καθαρού έτασμοϋ. Έτσι θα πρέπει να άντιληφθοϋμε το τέρμα της ώλοκληρωμένης παιδείας που χρέος έχουν να μεταλαμπαδεύσουν οί βασιλικοί άνδρες στους διαδόχους των.

Με τον άποκλεισμό κάθε υλικού σκοποϋ, σκοπός μοναδικός της πολιτείας είναι ο βίος κατά δικαιοσύνην, στον όποϊον όδηγεΐ ή παιδεία, όπως την διέγραψε σε γενικές γραμμές στην «Πολιτεία» καί όπως ειδικώτερα θα την προσδιορίζουν, ανάλογα με τις συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες, κυριαρχικά, οί βασιλικοί άνδρες.

VI

‘Η ίδρυση της πολιτείας.— Αυτήν την κυρίαρχη θέση έχουν καί στο θέμα της παιδείας οί άνδρες αυτοί, όπως καί σε κάθε άλλην έκδήλωση της ζωής της πολιτείας. “Όλα στην πλατωνική πολιτεία γίνονται κατά την καθοδήγηση καί κατά την θέλησή τους. Αυτοί,

καθώς ξέρομε, διαλέγουν και εκείνους που θα τους διαδεχθούν. Και τὸ ποιοὶ θα εἶναι αὐτοὶ καὶ ποιά ἡ παιδεία τους, σὲ μιὰ κιόλας ὀργανωμένη πολιτεία, τὸ ξέρομε. Ἀλλὰ βασιλικοὶ ἄνδρες μόνον ὅταν ἡ πολιτεία ἔχει κιόλας ὀργανωθῆ κατὰ τὴν ἰδέα, μπορεῖ νὰ δημιουργηθοῦν. Ποῦ ὅμως θὰ βρεθοῦν καὶ πῶς θὰ ἐκλεγοῦν καὶ θὰ παιδευθοῦν οἱ βασιλικοὶ ἄνδρες, πού πρῶτοι θὰ ὀργανώσουν τὴν πολιτεία κατὰ τὴν ἰδέα; Πῶς ὁ λόγος θὰ αὐτοδιαπιστωθῆ καὶ θὰ αὐτοεπιβληθῆ στὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα; Ποιά θὰ εἶναι ἡ πρώτη ἀφετηρία τῆς ἡγεσίας τοῦ Λόγου; Πῶς αὐτὸς ὁ ἀναγκαῖος ὄρος στὸν κόσμο τῆς ἰδέας καὶ τοῦ ὄντος, θὰ πραγματοποιηθῆ καὶ στὸν κόσμο τῆς γένεσης καὶ τῆς ἱστορίας;

Σὲ τοῦτο τὸ ἐρώτημα εἶναι ἀδύνατη καὶ γιὰ τὴν πλατωνικὴ σκέψη ἡ ἀπάντηση, ὅπως καὶ γιὰ κάθε πολιτικὴ σκέψη. Ἀλλες θεωρίες, οἱ σύγχρονες πρὸ πάντων, συχνὰ μᾶς παραπέμπουν στὴ λαϊκὴ κυριαρχία. Μᾶς λένε· ὁ λαὸς θὰ διαλέξῃ τοὺς ἡγέτες του. Ἀλλὰ γιὰ νὰ διαλέξῃ ὁ λαὸς τοὺς ἀληθινούς φιλοσόφους ἄρχοντες, πρέπει νὰ ἔχη πρῶτα ἀποκτήσῃ τὰ ἀναγκαῖα γι' αὐτὸ κριτήρια. Γιὰ νὰ τὰ ἀποκτήσῃ ὅμως, πρέπει νὰ ἔχη πρῶτα ἐκλέξῃ τοὺς ἀριστοὺς ἄρχοντες, πού ἀξία θὰ τὸν παιδεύσουν καὶ θὰ τοῦ δημιουργήσουν τὰ πολιτικὰ αὐτὰ κριτήρια. Ὡστε καὶ ἔτσι δὲν λύεται τὸ πρόβλημα, κατὰ ἓναν ἀπόλυτο τρόπο, ὅπως ἀρμόζει σὲ μιὰ καθαρὰ θεωρητικὴ ἀντιμετώπιση τῆς πολιτείας. Στὴν πλατωνικὴ πολιτεία δὲν ἔχει θέση τὸ δόγμα τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Δὲν ἔχει θέση ὅμως οὔτε καὶ κανένα εἶδος θρησκευτικῆς, χαρισματικῆς καταγωγῆς τῆς ἐξουσίας. Ἡ ἐξουσία τῆς πολιτείας πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐξουσία τοῦ Λόγου. Μένει λοιπὸν ἄλυτο τὸ πρόβλημα, πῶς μιὰ τέτοια ἐξουσία θὰ ἀρχίσῃ κάποτε μέσα στὴν ροὴ τῆς ἱστορίας; Μιὰ τέτοια ἐναρξὴ δὲν μπορεῖ ἀπὸ τὸν Πλάτωνα νὰ νοηθῆ, παρὰ σὰν μιὰ πράξη ἐπαναστατικὴ, μιὰ ξαφνικὴ τομὴ στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς ρουτίνας (Πολ. 540 d, e)· μιὰ τομὴ ὅμως, πού μπορεῖ νὰ ἐπιτελέσουν μονάχα ἐξαιρετικὲς προσωπικότητες. Σὰν τέτοια ὁ Πλάτων θὰ θεωροῦσε ἀσφαλῶς τὸν Σωκράτη, τὸν ἀξιότατο φορέα τοῦ Λόγου. Ἡ τομὴ αὐτὴ θὰ δημιουργήσῃ ὕστερα τὶς συνθῆκες, πού θὰ ὀδηγήσουν στὴν διαμόρφωση μιᾶς ὀλόκληρης τάξης βασιλικῶν ἀνδρῶν· γιὰτὶ μὲ τὶς ὑπάρχουσες κοινωνικὲς συνθῆκες, λέει ὁ Πλάτων, τοῦτο εἶναι ἀδύνατο. Καὶ ὅσοι ἔχουν φύση φιλοσοφικὴ καὶ, ἔτσι, θὰ μπορούσαν νὰ ἐξελιχθοῦν σὲ βασιλικούς ἄνδρες, θὰ χαθοῦν ἄδικα μέσα στὴν μολυσμένην ἀτμόσφαιρα τῆς κοινωνίας· καὶ οὔτε μιὰ ἄρτια ἰδιωτικὴ παιδεία δὲν ὀφελεῖ, γιὰτὶ ὅ,τι φτιάξει αὐτὴ, θὰ τὸ χαλάσῃ ἡ κοινωνία ὅπου ὁ νέος θὰ μπῆ γιὰ νὰ ζήσῃ. Ἐτσι ὅλη ἡ ἐλπίδα γιὰ

τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς φιλοσοφικῆς ἐξουσίας συγκεντρώνεται σὲ κάποιες τιτανικὲς ἐμφανίσεις, ποὺ ὑπερνικοῦν τὴν ἱστορικὴ μοῖρα καὶ γίνονται ἀφετηρῆες ἀναθεμελίωσης τῆς ζωῆς. Γιὰ τὴν ἐγκαθίδρυση στὴν ἐξουσία μιᾶς τέτοιας προσωπικότητας, ὅταν βρεθῆ, κανένα μέσον δὲν εἶναι ἀπορριπτό· καὶ βία ἀκόμη θὰ ἐπιτρεπόταν νὰ χρησιμοποιηθῆ. Καὶ ὅταν πιά ἀρχίσῃ μιὰ φορὰ τὴ ζωὴ τῆς, βοηθημένη ἔτσι ἀπὸ μιὰ θεία τύχη, ἡ πλατωνικὴ πολιτεία, ὅταν κάποτε ὁ Λόγος ἐπιβληθῆ στὴν ἱστορία, ἂν δεχθοῦμε σὰν δυνατὸ τὸν καθαρὰ ἰδεατὸν αὐτὸν ὑποθετικὸν ὄρο, τότε ἡ συνέχισή τῆς θὰ εἶναι φυσικὴ καὶ ἀπλή.

Τέλος καὶ ξεπεσμός.— Τέτοια θὰ εἶναι ἡ ἐναρξὴ τῆς πλατωνικῆς πολιτείας στὴν πραγματικότητα, ἂν θέλαμε νὰ τὴ μεταφέρωμε ἐκεῖ. Ἀλλά, σὰν γιὰ κάθε ἀνθρώπινο ἔργο, θὰ ἐρχόταν καὶ γιὰ τὴν καλύτερη αὐτὴ πολιτεία ἡ ὥρα τοῦ τέλους. Κάθε τι ποὺ ἐγίνε καὶ δὲν εἶναι μονάχα, ὅπως οἱ ἰδέες, πρέπει νὰ πεθάνῃ. Καὶ γιὰ τὴν πολιτεία θάνατος θὰ εἶναι ὁ ξεπεσμός, ἡ διαφθορά τῆς. Ἔτσι, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἡ ἀληθινὴ πολιτεία θὰ τελειώσῃ ἅμα ἐκλείψουν οἱ βασιλικοὶ ἄνδρες. Ἐρχεται μιὰ στιγμή ποὺ ἡ ζωὴ δὲν ἔχει πιά τὴ δύναμη νὰ γεννήσῃ τέτοιους ἄνδρες, φορεῖς τοῦ Λόγου στὴν ἱστορία. (Πολ. 546 a). Τότε ἀναγκαστικὰ τὴ θέσῃ τους θὰ τὴν πάρουν ἄνθρωποι, ποὺ κανονικὰ θὰ ἔπρεπε νὰ βρίσκωνται στὴν τάξῃ τῶν φυλάκων. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη βαθμίδα τοῦ ξεπεσμοῦ. Ὅχι ἡ σοφία, ἀλλὰ ἡ ἀνδρεία γίνεται ἡ ρυθμιστικὴ ἀρχὴ τῆς πολιτείας· καὶ σκοπὸς τῆς γίνεται ἡ τιμὴ, τὸ ὑψιστὸ ἀγαθόν, στὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ ἀποβλέπῃ ἡ ἀνδρεία· ἡ πολιτεία μὲ τὴ στρατιωτικὴ τῆς ὑφὴ προσλαμβάνει τὸν τύπο τῆς τιμοκρατίας ἢ τιμαρχίας. (Πολ. 545 b). Τὸ στοιχεῖο τὸ ἐλαττωματικὸ μιᾶς τέτοιας πολιτείας δὲν εἶναι βέβαια ἡ ἀνδρεία, ποὺ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ στὴν ὀρθὴ πολιτεία, ἀλλὰ ἡ ἀκατάλληλη θέσῃ ποὺ καταλαμβάνει στὴν πολιτεία, ἐκτοπίζοντας τὴν ἡγεσία τοῦ νοῦ. Βάζει μιὰ σφραγίδα τραχύτητας, ἀμουσίας καὶ φιλαρχίας στὴ ζωὴ τῆς πολιτείας καὶ τὴν προσηλώνει στὰ ἔργα τοῦ πολέμου, τῆς γυμναστικῆς καὶ τοῦ κυνηγιοῦ. (Πολ. 548 c, 549 a). Μὲ αὐτὰ ὁμῶς ἀρχίζουν νὰ στρέφονται μονόπλευρα οἱ πολῖτες πρὸς τὴν ὕλη, πρὸς τὰ ὕλικά ἀγαθὰ καὶ σὲ αὐτὸν τὸν κατήφορο σιγὰ - σιγὰ γίνονται φιλοχρήματοι. (Πολ. 549 b).

Τότε συντελεῖται ὁ δεύτερος καὶ χειρότερος ξεπεσμός. Γιατί, ὅταν ἔτσι καὶ ἡ τάξῃ τῶν φυλάκων ἐκφυλισθῆ, μοναδικὸ κίνητρο καὶ γι' αὐτοὺς ἀντὶ τῆς ἀνδρείας θὰ γίνῃ ὁ ὕλικὸς πλοῦτος. (551 a). Τότε σὲ ὅλη τὴν πολιτεία ἀρχίζει νὰ βασιλεύῃ τὸ ἦθος τῆς τρίτης τάξῃς, ὅπου πρυτανεύουν τὰ ἰδιωτικὰ συμφέροντα καὶ τὰ πάθη. Τὴν ἐξουσία θὰ τὴν κατέχουν μὲ κριτήρια τὸ τίμημα, ὅχι οἱ ἀξιώτεροι